

**Waardstellend onderzoek Sancta Maria/Rivierduinen
Noordwijk**

DSL, 2 juni 2009

Colofon

Copyright DSL 2009
Tekst en foto's: ir. H.C.A. de Kat, mw. ir. C de Kovel, ir. R. Verweij

Inhoudsopgave

- Inleiding
- Waardestellend onderzoek Sancta Maria/Rivierduinen
- Beschrijving cultuurhistorische waarde
 - Complex
 - Hoofdgebouw en kapel
 - Paviljoen Sint Paulus
 - Sint Liduina
 - Sint Anna
 - Sint Theresia
 - Sint Bernadette
 - Woning Zeewinde
- Conclusies
- Bevindingen n.a.v. Studie Parkzone Sancta Maria
- Aanbevelingen
- Bijlagen
 1. Waarderingsmatrix complexonderdelen
 2. Opmerkingen n.a.v. Studie Parkzone Sancta Maria, 9 maart 2009
 3. Achtergronden Sancta Maria
 4. Beeldregie voor appartementenblokken ter vervanging van de paviljoens St. Jozef, St. Jeroen en St. Theresia

Inleiding

De reden voor het maken van deze rapportage is de ‘Studie parkzone Sancta Maria’ d.d. 9 maart 2009. Hierin wordt voorgesteld de bestaande gebouwen op het Sancta Mariaterrein, met uitzondering van het hoofdgebouw met de kapel, te slopen en te vervangen door nieuwbouw.

Alvorens te besluiten op het verzoek van Sancta Maria/Rivierduinen ten aanzien van de sloop van de bestaande gebouwen heeft Dorp, Stad & Land, de welstands- en monumentencommissie van de gemeente Noordwijk, op verzoek van de gemeente geadviseerd nader onderzoek naar de cultuurhistorische waarde van de objecten te laten verrichten. Daartoe waren de volgende redenen:

- Vanaf het begin van de planvorming voor herontwikkeling van het gebied is handhaving van de bestaande bebouwing één van de uitgangspunten geweest.
- Bij de herontwikkeling van het Sancta Mariaterrein heeft het behoud van het cultuurhistorisch erfgoed voorop gestaan.

In bijgaand waardestellend onderzoek is onderzocht in hoeverre de bestaande gebouwen van cultuurhistorische waarde zijn en in hoeverre zij een onlosmakelijk onderdeel uitmaken van het erfgoed als geheel.

Daarnaast wordt onderzocht in hoeverre de thans voorgestelde sloop/nieuwbouw past binnen het door de gemeenteraad vastgestelde stedenbouwkundig programma van eisen (januari 2004) en het beeldkwaliteitplan (april 2007).

Nieuwbouw in relatie tot het Beeldkwaliteitplan

In het Beeldkwaliteitplan van april 2007, dat samen met Het Stedenbouwkundig Programma van Eisen het kader vormt voor de verdere planontwikkeling, wordt voor de Parkzone in principe uitgegaan van het grotendeels behouden van de oorspronkelijke bebouwing. Deze dient zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat teruggebracht te worden. De oude bebouwing zal zoveel mogelijk worden teruggebracht in de oorspronkelijke stijl.

Voor de nieuwbouw is gekozen voor moderne architectuur die op subtiele wijze zowel contrastrijk als in harmonie met de bestaande bebouwing dient te zijn.

De uitgangspunten voor de gebouwen zijn later verder uitgewerkt in de welstandsparagraaf.

Deze keus is gemaakt als contrast met de oude bebouwing: modern, met hedendaagse materialen, maar door de situering in het landschap refererend aan de oude bebouwing: de gebouwen hebben rondom ‘voorkanten’ en staan vrij op het gemeenschappelijk maaiveld, ruimte biedend aan bestaande landschappelijke doorzichten. Door de plaatsing op enige afstand van de hoofdas, nemen de nieuwe appartementen een bescheidener positie in dan de oudere bebouwing,

evenals door kleurgebruik, waarbij grijs tinten overheersen.

Deze middelen worden ingezet om de bestaande en cultuurhistorisch waardevolle bebouwing beeldbepalend te laten zijn. Door de genuanceerde benadering van het bestaande stedenbouwkundig plan is een ruimtelijke kwaliteit nagestreefd.

Waardstellend onderzoek Sancta Maria/Rivierduinen

Aanleiding

De aanleiding voor het waardstellend onderzoek is de overweging van Vorm/Rivierduinen om over te gaan tot sloop van de paviljoens 'Anna', 'Paulus', 'Theresia', 'Bernadette' en 'Liduina'.

Het plangebied Sancta Maria is te omschrijven als een culturele, functionele en landschappelijke eenheid.

Rondom een kern van grote gebouwen ligt een zevental vergelijkbare, middel-grote gebouwen. Daarnaast vormt een aantal kleinere gebouwen de completie van het ensemble.

De landschapswaarden zijn deels verwaarloosd maar nog goed herkenbaar. Het uitgangspunt van de oorspronkelijke functie, gebed in een rooms-katholiek verleden, is goed afleesbaar en ogenschijnlijk onaangetast. Bij nadere beschouwing blijkt een aantal gebouwen overigens al te zijn gesloopt.

De uitwerking binnen de bovenstaande kaders is door de oorspronkelijke architect en bouwheer consequent en in één stijl vormgegeven.

De gebouwen zijn traditioneel ambachtelijk gebouwd, de degelijkheid straalt er van af en het gebrek aan onderhoud heeft geen desastreuze vormen aangenomen.

Zowel binnen als buiten de hekken wordt een zeer zorgvuldig en als ensemble compleet bewaard complex aangetroffen.

Eerdere waardering monumentale waarden

Een eerdere inventarisatie en selectie (DSL), waarin het complex als geheel beschouwd is, leverde een waarderingsscore van ca. 22 punten op.

Voor een nadere uitleg van de puntenwaardering: zie de betreffende publicatie.

Beschrijving voormalige psychiatrische inrichting 'Sancta Maria', Langevelderlaan 1, Noordwijk

Complex

De rooms-katholieke psychiatrische inrichting 'Sancta Maria' werd in de periode 1928-1938 gerealiseerd in een toen nog ongerept duingebied tussen Noordwijk en Noordwijkerhout aan de tegenwoordige Langevelderlaan. Het complex diende als dependance ten behoeve van vrouwelijke patiënten van de r-k psychiatrische inrichting 'Sint Bavo' te Noordwijkerhout. Na voltooiing bestond het complex uit een hoofdgebouw met kapel, zeven grote paviljoens, een zusterhuis, een theehuis met feestzaal, een kleine veehouderij en aantal dienstwoningen.

Het complex werd ontworpen door de Haarlemse architect Jos Bekkers (1892-1945), zoon van Cuypers-leerling Peter Bekkers (1859-1918). Bekkers had diverse rooms-katholieke gebouwen op zijn naam staan, waaronder de Vredeskerk in Amsterdam (1918). De architectuur van het complex vertoont invloeden van het traditionalisme en het expressionisme (Nieuwe Haagse School), met name de voormalige dienstwoningen bij de entree (inmiddels particulier bezit). Een bijzonder element in het complex is de aan het hoofdgebouw vastgebouwde kapel. Qua materiaal vormt deze een eenheid met de overige gebouwen, maar de architectuur is eerder aan te merken als een overgang van neogotiek. De stedenbouwkundige opzet van het complex was rationeel met een symmetrische rangschikking van het zevental vrijwel gelijkvormige paviljoens rondom het hoofdgebouw, in een soort ruitformatie en met twee loodrecht op elkaar staande assen. De symmetrie-as van het complex stond loodrecht op de dwarsas, die werd gevormd door de laan die in het verlengde lag van de entree. Door de t.o.v. elkaar verschoven posities lijken de gebouwen vrij in de ruimte te staan, wat geaccentueerd wordt door de alzijdige uitwerking van de gebouwen.

Tegenwoordig is die symmetrische opzet minder goed zichtbaar doordat in de jaren '70 twee paviljoens zijn verdwenen, evenals de formele (in de symmetrie passende) voortuin van het hoofdgebouw. Ook enkele andere onderdelen van het complex zijn intussen gesloopt, zoals het theehuis, de feestzaal, de boerderij en het in 1938 gebouwde zusterhuis.

De vijf overgebleven paviljoens hebben een plattegrond in de vorm van een gestrekte letter E met uitgebouwde gedeelten. De opzet is traditioneel symmetrisch met midden- en zijrisalieten.

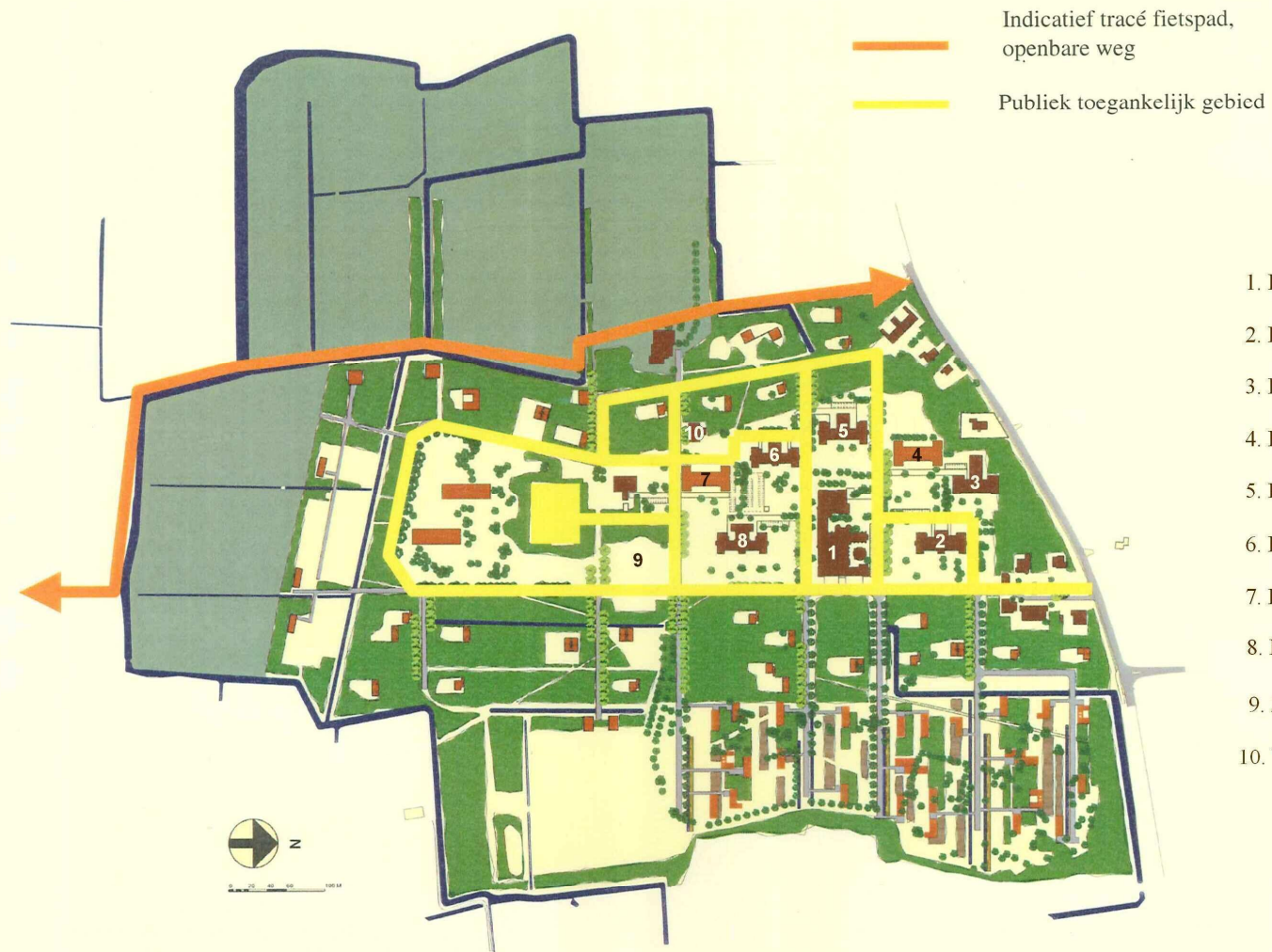
Op het terrein bevindt zich aan de zuidzijde een voormalige begraafplaats. Ten zuiden van paviljoen St. Theresia is een modern installatiegebouw van bescheiden afmetingen.

Opmerkelijk is de alzijdige uitwerking van de gebouwen, die ogenschijnlijk geen voor- en achtergevels hebben maar als paviljoens in het groen op het zuidoosten georiënteerd zijn. De zijgevels zijn bescheiden, de zuidoostgevel is sterk op het park georiënteerd en de ingang is opgenomen in het iets steenachtiger uitgewerkte terrein aan de kant van de noordwestgevel.

Sancta Maria - 30'er jaren

Plankaart Sancta Maria (30 juli 2004)

Afzonderlijke gebouwen

Hoofdgebouw en kapel

Bouwjaar: 1926-1929 (kapel in gebruik genomen in 1930)

Oorspr. functie: Hoofdgebouw en kapel

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Gebouw met plattegrond in de vorm van een carré met uitgebouwde gedeelten. Totaalopzet ongeveer in de vorm van een 'F'. Maximale breedte ca. 100 meter. Breedte oostelijke vleugel ca. 60 meter. Oostelijke vleugel met monumentale symmetrische opzet, met zijrisalieten en de vroegere hoofdentree in het midden. Grotendeels opgebouwd uit twee lagen en een dakverdieping, oostelijke vleugel drie lagen en een dakverdieping.

De op twee plaatsen met het hoofdgebouw verbonden kapel heeft een vrijwel L-vormige plattegrond, met een markant centraal volume, voorzien van vier hoektorens en een slanke dakruiter. Op dit volume sluiten twee transepten haaks aan. De transepten met de steunberen en spitsboogvensters en het entreeportaal met gekorniste spitsboog passen in de vormtaal van de neogotiek. Aan de westzijde van het centrale volume zijn twee kleine uitgebouwde kapellen.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,5 m rode baksteen), Waalformaat in kruisverband. Uitstekende betonlateien of rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels. In de vensterpartijen van de oostvleugel zijn hardstenen pilasters opgenomen.

Bij de kapel zijn spitsbogen toegepast.

Vensters/deuren: Samengestelde houten vensters met diverse roedenverdelingen, deels vernieuwd of vereenvoudigd.

In de kapel spitsboogvensters, waarvan enkele met traceringen, voorzien van glas-in-lood.

Dak: Samengestelde zadeldaken/schilddaken met Franse Fumay leien in Maasdekking. Dit geldt ook voor de dakruiter en de piramidespitsen van de hoektorens van de kapel.

Bijgebouwen: Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Tuin, parkaanleg rondom op terrein.

Bijzonderheden: Interieur grotendeels gerenoveerd in jaren '60 en '70.

In de zuidvleugel van het hoofdgebouw is nog een goeddeels oorspronkelijk trappenhuis aanwezig met een markant gedetailleerde trapleuning met smeedwerk, en vensters met gekleurd glas-in-lood in geometrische patronen.

Het interieur van de kapel is drastisch versoberd in vergelijking met de uitbundige geschilderde decoraties die op oude foto's te zien zijn. Door de hoogte van de spitsbooggewelven en de markante pilaren maakt het interieur desondanks door de vorm van de ruimte een imposante indruk. De zuilen zijn bijzonder doordat zich tussen de traditionele kapitelen en basementen viervoudig samengestelde schachten bevinden. Eén van deze zuilen is met ijzer versterkt, waarschijnlijk omdat de schachten nogal slank zijn.

Het boogveld van het entreeportaal is voorzien van een geglazuurd tegeltableau in art décostijl, voorstellende een engel met de tekst 'PAX VOBIS' (Vrede zij met u).

Waarderingscore DSL: 19 punten

(zie ook bijlage 1: Waarderingsmatrix complexonderdelen)

Paviljoen 'Sint Paulus'

Bouwjaar: 1929

Oorspr. functie: Paviljoen voor 'rustige' patiënten

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Gebouw op symmetrische plattegrond in de vorm van een gestrekte 'E' met midden- en zijrisalieten. Maximale breedte ca. 60 m. Opgebouwd uit twee lagen en een dakverdieping. Hoofdentree in op het westen georiënteerde achterzijde. Op tuin uitzijnde voorzijde met midden- en zijrisalieten. Zijrisalieten met topgevels en afgeschuinde erkers.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,5 m rode baksteen), Waalformaat in kruisverband. Dubbele rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels. In de afgeschuinde erkers is decoratief metselwerk toegepast.

Vensters/deuren: Samengestelde houten vensters met diverse roedenverdelingen, deels vernieuwd of vereenvoudigd.

Dak: Samengesteld zadeldak/schilddak, met zgn. Fumay leien in Maasdekking.

Bijgebouwen: Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Voortuin, parkaanleg rondom op terrein.

Bijzonderheden: Interieur grotendeels gerenoveerd in jaren '60 en '70. Dit paviljoen is het bouwkundig spiegelbeeld van Sint Bernadette, zie aldaar.

Waarderingscore DSL: 12 punten

Paviljoen 'Sint Liduina'

Bouwjaar: 1931-1932

Oorspr. functie: Ziekenafdeling/Sanatorium

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Gebouw op symmetrische plattegrond in de vorm van een gestekte 'E' met midden- en zijrisalieten. Maximale breedte ca. 60 m. Opgebouwd uit twee lagen en een dakverdieping. Hoofdentree in op het westen georiënteerde achterzijde. Op tuin uitzijnde voorzijde heeft op de begane grond een grote loggia/veranda geflankeerd door zijrisalieten. Zijrisalieten met topgevels en afgeschuinde erkers. In de afgeschuinde erkers is decoratief metselwerk toegepast.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,5 m rode baksteen), Waalformaat gemetseld in kruisverband. Dubbele rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels.

Vensters/deuren: Samengestelde houten vensters met diverse roedenverdelingen, waarvan enkele vernieuwd of vereenvoudigd. Op de eerste verdieping boven de loggia aan de tuinzijde zijn brede vensterpartijen met fijnmazige roedenverdeling.

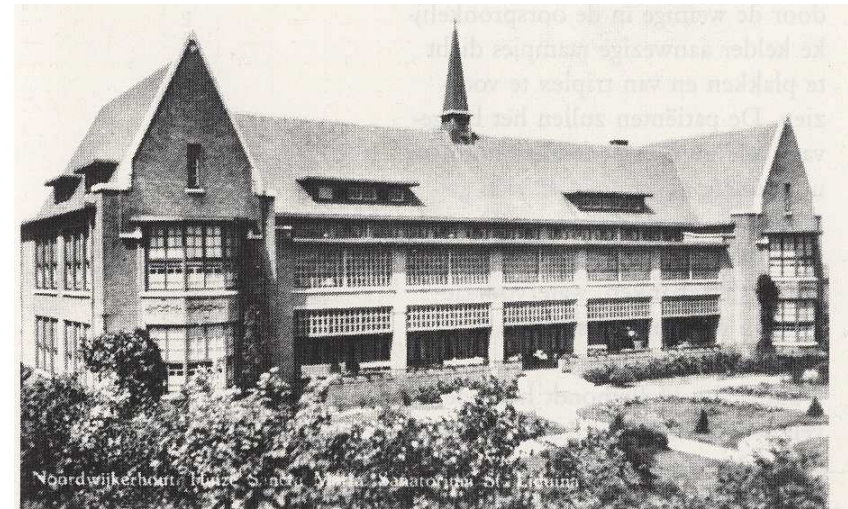
Dak: Samengesteld zadeldak/schilddak, met zgn. Fumay leien in Maasdekking. Markante slanke dakruiter.

Bijgebouwen: Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Voortuin, parkaanleg rondom op terrein.

Bijzonderheden: Interieur grotendeels gerenoveerd in jaren '60 en '70. Authentieke betegeling nog gedeeltelijk aanwezig in voormalige keuken op eerste verdieping en in trappenhuis.

Waarderingscore DSL: 19 punten

Paviljoen St. Liduina Het onderschrift van de ansichtkaart luidt 'Noordwijkerhout Huize Sancta Maria Sanatorium St. Liduina'

Paviljoen 'Sint Anna'

Bouwjaar: 1928

Oorspr. functie: Observatiepaviljoen

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Gebouw op symmetrische plattegrond in de vorm van een gestrekte 'E' met midden- en zijrisalieten. Maximale breedte ca. 60 m. Opgebouwd uit twee lagen en een dakverdieping. Hoofdentree in op het westen georiënteerde achterzijde. Op tuin uitziende voorzijde met afgeschuind middenrisaliet. Zijrisalieten met topgevels en afgeschuinde erkers. In de afgeschuinde erkers is decoratief metselwerk toegepast.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,5 m rode baksteen), Waalformaat, gemetseld in kruisverband. Dubbele rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels.

Vensters/deuren: Samengestelde houten vensters met diverse roedenverdelingen, deels vernieuwd of vereenvoudigd.

Dak: Samengesteld zadeldak/schilddak, met Fumay leien in Maasdekking.

Bijgebouwen: Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Voortuin, parkaanleg rondom op terrein.

Bijzonderheden: Interieur grotendeels gerenoveerd in jaren '60 en '70.

Waarderingscore DSL: 12 punten

Paviljoen 'Sint Theresia'

Bouwjaar: 1929

Oorspr. functie: Paviljoen voor 'half-rustige' patiënten

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Gebouw op symmetrische plattegrond in de vorm van een gestrekte 'E' met midden- en zijrisalieten. Maximale breedte ca. 60 m. Opgebouwd uit twee lagen en een dakverdieping. Hoofdentree in op het westen georiënteerde achterzijde. Op tuin uitziende voorzijde met midden- en zijrisalieten. Middenrisaliet met topgevel; op de eerste verdieping een loggia.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,5 m rode baksteen), Waalformaat, gemetseld in kruisverband. Dubbele rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels.

Vensters/deuren: Alle vensters zijn vernieuwd.

Dak: Samengesteld zadeldak/schilddak, met zgn. Fumay leien in Maasdekking.

Bijgebouwen: Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Voortuin, parkaanleg rondom op terrein.

Bijzonderheden: Interieur en exterieur grotendeels gemoderniseerd in jaren '60 en '70; daarbij zijn ook alle vensters vervangen en is een nieuwe glazen pui aan de westzijde aangebracht.

Waarderingscore DSL: 11 punten

Paviljoen 'Sint Bernadette'

Bouwjaar: 1930

Oorspr. functie: Paviljoen voor 'rustige' patiënten en zusterhuis

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Gebouw op symmetrische plattegrond in de vorm van een gestrekte 'E' met midden- en zijrisalieten. Maximale breedte ca. 60 m. Opgebouwd uit twee lagen en een dakverdieping. Hoofdentree in op het westen georiënteerde achterzijde. Op tuin uitziende voorzijde met midden- en zijrisalieten. Zijrisalieten met topgevels en afgeschuinde erkers. In de afgeschuinde erkers is decoratief metselwerk toegepast.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,50 meter hoogte rode baksteen), Waalformaat, gemetseld in kruisverband. Dubbele rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels.

Vensters/deuren: Samengestelde houten vensters met diverse roedenverdelingen, deels vernieuwd of vereenvoudigd.

Dak: Samengesteld zadeldak/schilddak, met Fumay leien in Maasdekking.

Bijgebouwen:

Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Voortuin, parkaanleg rondom op terrein. Schuin tegenover dit paviljoen bevindt zich aan de lange rechte laan een plantsoen met een Mariabeeld.

Bijzonderheden: Interieur grotendeels gerenoveerd in jaren '60 en '70. Dit paviljoen is het bouwkundig spiegelbeeld van Sint Paulus, zie aldaar.

Waarderingscore DSL: 12 punten

Woning 'Zeevinde'

Bouwjaar: Ca. 1930

Oorspr. functie: Artsenwoning

Huidige functie: Tijdelijke huisvesting

Omschrijving: Klein gebouw op L-vormige plattegrond. Opgebouwd uit begane grond en een dakverdieping. Entree gesitueerd bij de aansluiting van de twee vleugels.

Gevels: Gele baksteen (tot 1,5 m rode baksteen), Waalformaat, gemetseld in kruisverband. Rollagen boven vensterpartijen. Hardstenen lekdorpels.

Vensters/ deuren: Samengestelde houten vensters met diverse roedenverdelingen, grotendeels vernieuwd of vereenvoudigd.

Dak: Samengesteld zadeldak/schilddak met steekkap. Fumay leien in Maasdekking.

Bijgebouwen: Onderdeel van complex, zie beschrijving aldaar.

Groen: Tuin, parkaanleg rondom op terrein.

Bijzonderheden: Interieur totaal gemoderniseerd in de jaren '70.

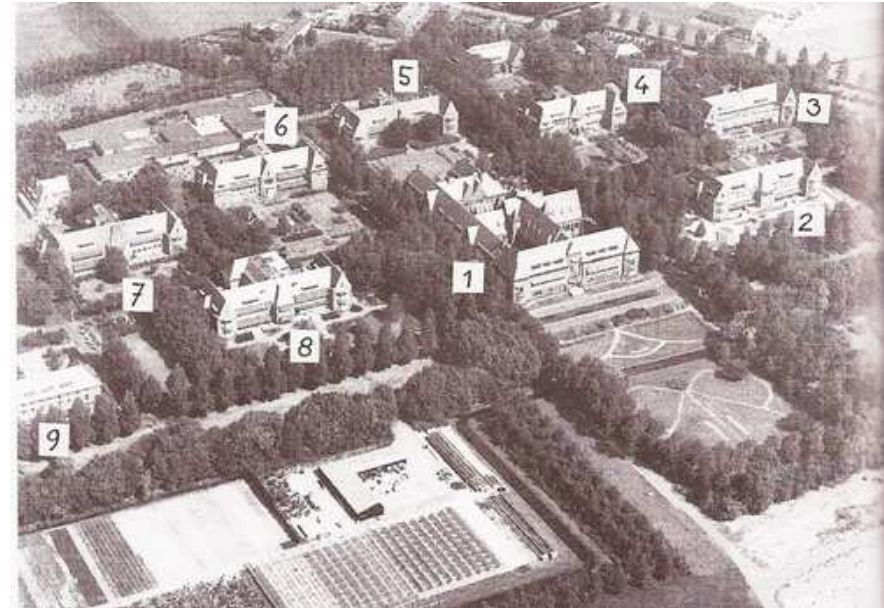
Waarderingscore DSL: 11 punten

Conclusies

- De cultuurhistorische waarde van de architectuur is op grond van de puntenwaardering zeer waardevol. De architectuur is zeer karakteristiek en consequent uitgewerkt in het gehele complex en vormt in opzet, materiaalkeuze en detaillering een onlosmakelijke eenheid met de gebouwen buiten de hekken.
- De complexwaarde is mede door de symmetrische opzet van het stedenbouwkundig plan eveneens zeer waardevol; de zuidoost-oriëntatie van de paviljoens en oriëntatie-ondersteunende plantsoenen versterken de architectuur.
- De parkaanleg is, hoewel verwaarloosd en op onderdelen gewijzigd (het verdwenen symmetrische plantsoen voor de oostelijke vleugel van het hoofdgebouw en de gewijzigde symmetrische plantsoenen voor Liduina) eveneens zeer waardevol.
- De meest waardevolle onderdelen van het complex zijn op grond van voorgaande beschrijving en waarderingsscores:
 - Het hoofdgebouw, met vooral de kapel (interieur sterk versoberd, maar met imposante gewelven) en het oostelijke gedeelte (met oorspronkelijke details in het trappenhuis als glas-in-lood vensters en trapleuningen).
 - Paviljoen St. Liduina: van alle paviljoens het minst gewijzigd (o.a. nog oorspronkelijke betegeling in trappenhuis) en prominent gelegen ten opzichte van de eerste dwars-as. De sanatoriumfunctie is door de architect fraai uitgewerkt en binnen de gekozen architectuurstijl helder afleesbaar.
- In tweede instantie waardevol, want: redelijk gaaf en gelegen binnen de symmetrische totaalopzet van het complex:
 - De paviljoens St. Bernadette, St. Paulus en St. Anna. Wat de situering betreft: St. Bernadette en St. Paulus zijn elkaars spiegelbeeld ten opzichte van de symmetrie-as die door het hoofdgebouw loopt. Paviljoen St. Anna ligt in het verlengde van het hoofdgebouw, dwars op die zelfde symmetrie-as. De architectuur van deze paviljoens is helder en zorgvuldig uitgewerkt met een goed zichtbare detaillering.
- Het minst waardevol is St. Theresia: dit paviljoen is het meest ingrijpend gemoderniseerd, inclusief totaal vernieuwde raampartijen. In het interieur zijn afgezien van de kapstructuren en afwerking van de zolderverdieping weinig oorspronkelijke elementen aanwezig. Van de overige gebouwen en bronnen zijn de raamdetailleringen reconstrueerbaar, wel is het authentieke materiaal verloren gegaan.

- Geen rol in de stedenbouwkundige symmetrische opzet, maar wel qua architectuur en organisatie (beeld)ondersteunend is de voormalige dienstwoning 'Zeewinde' aan de westzijde van het complex. De functie 'artsenwoning' is overigens vrij uitzonderlijk.

- 1 hoofdgebouw en kapel
- 2 St. Paulus
- 3 St. Liduina
- 4 St. Jeroen (gesloopt na brand)
- 5 St. Anna
- 6 St. Theresia
- 7 St. Jozef (gesloopt)
- 8 St. Bernadette
- 9 Zusterhuis (gesloopt)

Bevindingen n.a.v. Studie Parkzone Sancta Maria d.d. 9 maart 2009

Ten aanzien van de analyse en de uitgangspunten van Vorm/Rivierduinen zijn nogal wat vraagtekens te plaatsen.

Het uitgangspunt, renovatie van een zorggebouw tot appartementengebouw dat in eerste instantie leidde tot een visueel gemakkelijk herkenbaar eindresultaat, leidt nu tot nieuwbouw met de winst van een beperkt aantal appartementen per gebouw

Daartoe moeten bouwtechnisch stabiele bouwwerken gesloopt worden waar een gebouwtypologie voor in de plaats komt die gekwalificeerd kan worden als retro- architectuur die geen wezenlijk verband houdt met de zorgvuldig gedetailleerde oorspronkelijke gebouwen.

Het karakter van de binnenruimten wordt contemporain 21^e eeuw, de kenmerkende maatverhoudingen van de oorspronkelijke bouwwijze gaan verloren.

De oorspronkelijke architectuur heeft waarde, de samenhang van cultuur, architectuur en landschap is helder. Bij een nieuwbouw variant rijst de gedachte of sloop gepaard aan retro-architectuur nog enig begrip oplevert voor de rijkdom aan cultuurhistorische waarden die in Sancta Maria verenigd zijn.

Ten aanzien van de cultuurhistorische waardestelling van de huidige bouwwerken kan het volgende worden verzocht:

- Een zorgvuldige redengevende omschrijving
- Eventueel een analyse van het werk van de Haarlemse architect J.B. Bekkers in relatie met andere bouwwerken uit zijn oeuvre
- Eventueel een analyse van andere contemporaine bouwwerken in het bisdom.

Dit zou kunnen leiden tot een uitspraak welke bouwwerken het behouden waard zijn. Binnen de setting van het park kan een gedeeltelijke sloop in combinatie met herkenbare nieuwbouw een setting opleveren die een verrijking van de cultuurwaarden oplevert. In tegenstelling tot een aanpak met als resultaat een gebouwtype dat door niemand begrepen zal worden.

Aanbevelingen

- Het verdient aanbeveling om het gehele resterende ensemble als één complex te bewaren. De aanwezige bebouwing, de stedenbouwkundige aanleg en het bronnenmateriaal van Sancta Maria zijn voldoende gaaf om als cultuurhistorisch ensemble een nieuwe functie te krijgen.
- Reconstructie van verdwenen gebouwen wordt niet noodzakelijk geacht, er is nog voldoende resterend erfgoed aanwezig.
- Restauratie van de interieurs is niet mogelijk, doordat de interieurs van de paviljoens in de laatste decennia van de vorige eeuw rigoureuus verbouwd zijn. Dit schept echter kansen voor een aanpassing aan nieuwe functies.
- Aanbevolen wordt om de symmetrie van de stedenbouwkundige opzet te ondersteunen in de verdere planontwikkeling.
- Het complex laat ruimte voor nieuwbouw, zij het in aangepaste schaal, en bij voorkeur zodanig gesitueerd dat de oorspronkelijke symmetrische hoofdozet van het complex hersteld wordt en daardoor herkenbaar blijft.
 - Op de plaats van het oude paviljoen St. Jeroen is reeds een nieuw appartementenblok gepland. Overwogen kan worden, om ook paviljoen St. Theresia te vervangen door een nieuw volume dat t.o.v. de symmetrieas is gespiegeld met St. Jeroen en qua omvang gelijk is aan het nieuwe St. Jeroenblok.
 - Tevens kan een nieuw volume worden gerealiseerd ter plaatse van het verdwenen St. Jozef-paviljoen, dus gespiegeld ten opzichte van St. Liduina.
- Aanbevolen wordt de welstandsparagraaf aan te vullen met specifieke criteria voor de nieuwbouw appartementenblokken die deel uitmaken van dit oude, symmetrische complex. Een voorstel hiervoor is bijgevoegd als bijlage.
- Reconstructie van de parkaanleg op onderdelen is wenselijk. Daarmee samenhangend wordt aanbevolen het verdwenen symmetrische plantsoen voor de oostelijke vleugel van het hoofdgebouw in enigerlei vorm terug te brengen.

Bijlagen

Bijlage 1: Waarderingmatrix complexonderdelen

(onderdeel van totaalmatrix waardevolle objecten Noordwijk)

MONUMENTENINVENTARISATIE GEMEENTE NOORDWIJK Selectie mei-09							
VOLG- ADRES				BRON	FUNCTIE	TYPOLOGIE	
NUM- MER	straatnaam	huisnr	perceelnummer (NWK)		oorspronkelijk	huidig	

Noordwijk Binnen

68	Langevelderlaan	1	02.C.1357	MIP	ziekenhuis (psych.)	leegstaand	maatschappelijke instelling
68a	Langevelderlaan	1			hoofdgebouw en kapel	tijdelijke huisvesting	
68b	Langevelderlaan	1			paviljoen	tijdelijke huisvesting	Sint Paulus
68c	Langevelderlaan	1			sanatorium	tijdelijke huisvesting	Sint Liduina
68d	Langevelderlaan	1			paviljoen	tijdelijke huisvesting	Sint Anna
68e	Langevelderlaan	1			paviljoen	tijdelijke huisvesting	Sint Theresia
68f	Langevelderlaan	1			paviljoen	tijdelijke huisvesting	Sint Bernadette
68g	Langevelderlaan	1			artsenwoning	tijdelijke huisvesting	Zeewinde

	SUB TOTAAL I						SUB TOTAAL II				TO- TAAL			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
	ontstaans	bouwtijl	vermin- king	uniciteit	typologie	ligging	zuiver	opmerking (m.b.t. verminking)	verstoring	kwaliteit	kosten	verstoring	ouderdom	total
	geschiede- nis en lok. belang						monumen- taal		ensemble		aspect	ca		waarde- ring
weegfactor	1	2	-1	2	2	2			-1	1	-1		1	
maximale score	3	3	0	3	0	3			0	3	0		0	
minimale score	1	0	3	0	3	0			3	0	3		2	
OUDERDOM														
datum bouwtekening														

tussen 1850 en 1945	1925-1930	3	3	1	2	1	3	20	diverse kleine aan- en verbouwingen	0	2	1	21	1	22
1929		3	2	1	3	1	3	20	interieur	0	1	3	18	1	19
1929		3	1	2	2	1	2	13	interieur	0	1	3	11	1	12
1932		3	2	1	3	1	3	20	interieur	0	1	3	18	1	19
1928		3	1	2	2	1	2	13	interieur	0	1	3	11	1	12
1929		3	1	3	2	1	2	12	vensters, interieur	0	1	3	10	1	11
1930		3	1	2	2	1	2	13	interieur	0	1	3	11	1	12
1930?		3	1	3	3	1	1	12	vensters, interieur	0	1	3	10	1	11

Bijlage 2: Opmerkingen n.a.v. Studie Parkzone Sancta Maria, 9 maart 2009

Motivering

Argumentatie als: ineffectieve gebouwen, vervanging die een positief effect op duurzaamheid zou hebben, zijn géén cultuurhistorisch gerelateerde argumenten. Kansen ten aanzien van parkeren en landschappelijke inrichting zijn niet sloop/herbouw gerelateerd, die liggen ook besloten in een renovatie opdracht. Zichtbaar houden van de geschiedenis van het terrein is een te smal uitgangspunt, vanuit cultuurhistorisch oogpunt gaat het juist om de plaats van de zorg-enclave met religieuze connotatie in een “gezond”duingebied, vertaald tot een hedendaags en functioneel instituut - door gebruikers, vormgevers en landschapsinrichters.

Door behoud van de bebouwing wordt niet een gedeelte maar juist de samenhang van de cultuurhistorische waarden behouden

Definiëren van de cultuurhistorische waarden geschiedt door alle waarden te benoemen, daarbij bestaat geen hiërarchie in grote en kleine waarden, wel kan na analyse afgevraagd worden na welke aantasting de waarden nog zichtbaar c.q. afleesbaar blijven.

De Referentie, de vergelijking met St. Anna in Venray, gaat in cultuurhistorische zin mank: een historisch moment, *de tweede wereldoorlog*, voegt een mijlpaal toe aan het ‘Venrayse’. Juist het verschil in de architectuur benadrukt die mijlpaal. Maar dat verschil kwam voort uit een ramp, de vernietiging van gebouwen. De in het rapport gemaakte analyse is mede gezien bovenstaande opmerkingen niet sterk onderbouwd.

Opmerkingen naar aanleiding van de Studie Renovatie St. Paulus

De uitgangspunten bij de renovatie zoals gehanteerd zijn helder:

De structuur, hoofdvorm en detaillering blijven gehandhaafd, de herindeling gaat uit van een noodzakelijke aantasting ten gevolge van het hergebruik, de trappenhuizen ontworpen op gebruik - en vanuit veiligheidsaspecten.

De plattegronden spelen goed in op de gevelindelingen en de horizontale organisatie blijft dicht dicht bij het karakter van het gebouw.

De hiërarchie van de grote/kleine ruimten speelt aardig in op de hiërarchie van de geveldelen met risalieten en erkers.

De gangstructuur gaat verloren, vanuit ordeningsprincipe jammer, maar als reactie op een gedateerde oplossing begrijpelijk.

Op de begane grond zijn 5 woningen, op de verdieping 4,5 en in de kap 2,5 woning gelegen.

De koppeling van de plattegronden van de verdieping naar de kap levert dus een totaal van 12 woningen op.

De aantasting van de noordwestgevel is groot, een dergelijke grote aantasting zou binnen dit concept nog groter gemaakt kunnen worden.

Opmerkingen naar aanleiding van de Studie nieuwbouw St. Paulus

Het aantal woningen in de nieuwbouwvariant St. Paulus is 16 stuks plus 2 matig bruikbare appartementen in de vliering etage waardoor de hoofdvorm van de kap gewijzigd wordt (een plat gedeelte).

Opmerkingen naar aanleiding van de architectuuranalyse

De architectuurstijl is inderdaad traditionalistisch, met invloeden van het expressionisme (Nieuwe Haagse School).

De kap manifesteert zich niet gelijkwaardig maar is een eenduidig element dat in twee varianten (met kleine dakvensters) door middel van materiaalgebruik en verspringende gootconstructies de vormgeving met de risalieten van de ondergelegen lagen benadrukt.

De leienbedekking heeft geen gebrek aan reliëf, juist leien benadrukken de vlakwerking van grote daken en leggen het verband met veelal in leien gedekte kerelike gebouwen.

De omschrijving waarin metselwerk en leien tot één massa en vorm zouden leiden is ongelukkig. Eén massa is slechts op grote afstand bij zeer fel tegenlicht waar te nemen.

Het is overigens jammer dat de architectonische omschrijving niet ingaat op de verfijnde detailleringen van vensters en erkers. De tand des tijds en het schilderwerk hebben afbreuk gedaan aan de vele zorgvuldige en verschillend gedetailleerde erkers, waarbij de opzet doet denken aan de erkers in de Engelse ‘colleges’ op besloten terreinen.

Bijlage 3: Achtergronden Sancta Maria

Sociaal-culturele aspecten

Psychiatrisch ziekenhuis Sancta Maria bestaat uit een terrein met daarop verspreid 14 gebouwen van psychiatrisch ziekenhuis 'Sancta Maria'.

Het 32,5 ha grote terrein, zoals het aangetroffen werd voor de aanleg, bestond uit een kale zandvlakte, geestgronden aan de voet van de duinen, een leeg gebied waarin een religieuze congregatie besloot om de zorginstelling te bouwen. De informatie over de achtergrond van dit initiatief staat uitgebreid omschreven in "Weerspiegelingen van toen" van M. van Dorts-Clements.

Feit is dat de geestelijke gezondheidszorg in het begin van de 20ste eeuw in ontwikkeling was. De St. Bavo in Noordwijkerhout (1913) en Sancta Maria in Noordwijk (1927/28) waren daarvan het eerste en enige (vooroorlogse) tastbare gevolg 'boven de grote rivieren'. De Inspectie van de Volksgezondheid en Provinciale Staten van Zuid Holland namen hiertoe de besluiten, de congregatie van de Zusters van Liefde werd verantwoordelijk voor de bouw van het nieuwe gesticht. Zij werkte vanuit een Zuid-Nederlandse r-k traditie waarin eerder twee gestichten in Venray geopend werden.

De geestelijk gestoorde mannen werden opgenomen in de St. Bavo, voor vrouwen werd 15 jaar later een plek gerealiseerd in Noordwijk: Sancta Maria.

Sancta Maria ligt 6 km van het dorp Noordwijk, op Noordwijks grondgebied en 2 km van Noordwijkerhout. Het behoort tot de parochie Noordwijkerhout. Het is een 'werkgever' met nauwe banden met beide gemeenten en een zorginstelling met patiënten van over heel Nederland en zusters uit het zuiden van het land. Naast verzorgingspaviljoens werden een kerk (kapel), een sanatorium, een artsenwoning, personeelwoningen, een boerderij, een theehuis, een feestzaal en in 1938 een zusterhuis gebouwd. Werkplaatsen, garages en bergruimten completeerden het bijna zelfstandig functionerende dorp op de geestgronden.

Ook de geschiedenis van de gezondheidszorg en de geschiedenis van het godsdienstige (r-k) leven van boven de rivieren is nauw verbonden met Sancta Maria. In bovengenoemd boek staat uitgebreide informatie over dit onderwerp.

Ook wordt in dit kader verwezen naar de informatie over de oorlog, met bombardementen, evacuaties en huisvesting/opvang van Duitsers en ook oorlogsslachtoffers.

Architectuur

Het in de periode 1927-1931 gebouwde complex werd ontworpen door de Haarlemse architect Jos Bekkers (1892-1945). Bekkers had diverse rooms-katholieke gebouwen op zijn naam staan, waaronder de Vredeskerk in Amsterdam (1918).

De enorme bouwopgave werd in twee jaar gerealiseerd door deze architect uit een r-k traditie. Jos Bekkers was een zoon van Cuypers-leerling Peter Bekkers (1859-1918). Cuypers bouwde vrijwel uitsluitend in de neogotische stijl. Bekkers hanteerde een voor die tijd moderne stijl waarin het traditionalisme en het expressionisme van de baksteenarchitectuur zichtbaar zijn, zoals blijkt uit vele details. Bekkers werkt dit uit tot een vorm van traditionalisme door de kappen met leien te dekken, waarmee hij refereert aan de kerkelijke architectuur. Hij loopt daarmee vooruit op het traditionalisme van de Delftse School, waarin - zoals in het stadhuis van Noordwijkerhout - de leien zwaarder en dikker worden en een belangrijker architectuurbepalend materiaal.

Door de omvang van het complex en de consequente doorwerking van de architectuur in de verschillende bouwtypen, ontstaat een imposant complex dat in schaal en maat vriendelijk en herkenbaar blijkt. De interieurarchitectuur is, daar waar nog aanwezig, verwant aan de art deco, zichtbaar in leuning, trappen en vensters. De kapel is sterk verwant aan de neogotiek van Cuypers.

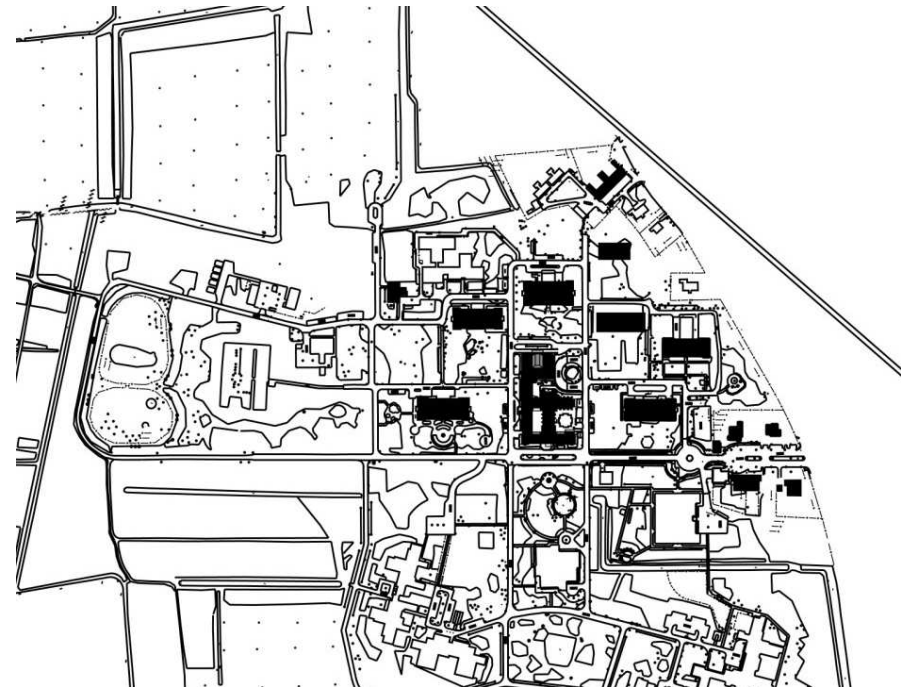
Stedenbouw en landschap

De aanleg was strikt symmetrisch van opzet, met paviljoens gegroepeerd rondom het hoofdgebouw. De toegangsweg vanuit de Langevelderweg is een lange as met loodrecht daarop dwarsstraten. De symmetrie in de gebouwen wordt versterkt door de symmetrie in de stedenbouwkundige opzet die op zijn beurt weer versterkt wordt door de zuidoost-oriëntatie van alle paviljoens. Door deze oriëntatie ontstaat er voor het hoofdgebouw aan de zuidoostzijde een open groen en parkachtig gebied, daarachter zijn de paviljoens in het groen gegroepeerd zodat de zichtlijnen tussen de paviljoens benut kunnen worden en er toch een relatie in noordoostelijke richting (evenwijdig aan de hoofdas) tussen de paviljoens bestaat. Deze kwaliteit wordt versterkt door het paviljoen karakter van de gebouwen die vrijwel geheel door groen omzoomd zijn. Door het afbranden van (4) St. Jeroen en het slopen van (7) St. Jozef is de landschappelijke en stedenbouwkundige oriëntatie minder duidelijk

Kansen

Het complex laat ruimte voor nieuwbouw, zij het in aangepaste schaal, en bij voorkeur zodanig gesitueerd dat de oorspronkelijke symmetrische hoofdopzet van het complex opnieuw herkenbaar wordt: of liefst nog wordt versterkt of hersteld. Zo is het denkbaar dat St. Theresia wordt vervangen door twee nieuw te bouwen volumes, gespiegeld t.o.v. elkaar zowel qua omvang als ook qua afstand tot de symmetrie-as. Daarmee zouden deze volumes in de plaats komen van het oude St. Theresia (6) en het door brand verwoeste paviljoen St. Jeroen (4). Het zou zelfs verdedigbaar zijn om een nieuw volume te realiseren ter plaatse van het verdwenen St. Jozef (7) paviljoen, dus gespiegeld ten opzichte van St. Liduina (3). Daarmee zou de oorspronkelijke symmetrie van het complex hersteld worden. Vanuit die optiek en vanuit de stellingname in het beeldkwaliteitplan en de Sancta Maria paragraaf van de welstandsnota is een renovatie van de aanwezige paviljoens in combinatie met moderne architectuur een versterking van dit beeld. Als de bestaande paviljoens gerenoveerd worden, versterkt de architectuur de relatie ten opzichte van de beide richtingen rondom het hoofdgebouw en wordt de organisatie weer herkenbaar. De nieuwe paviljoens (t.p.v. 4 en 6 en eventueel

van 7) kunnen dan, mits passend in het bestemmingsplan, onder het maaiveld uitgebreid worden en voorzien van alle functies die op het terrein tot verstoringen van het landschapskarakter zouden leiden. Dus ondergrondse bergingen, vuilcontaineropslag en parkeren.

Bijlage 4: Beeldregie voor de appartementenblokken ter vervanging van de paviljoens St. Jozef, St. Jeroen en St. Theresia

De paviljoens bevinden zich in het centrale deel van het plan, ook wel het Park genoemd. De keuze voor moderne architectuur, zoals die is opgenomen in de welstandsparagraaf, kan ook voor deze gebouwen als uitgangspunt gehanteerd worden. De gebouwen moeten echter ook onderdeel zijn van het oude complex, dat als zodanig herkenbaar dient te blijven. Dit vraagt om een andere beeldregie dan de overige gebouwen in deze zone.

Situering

- De oost-, noord- en zuidgevel zijn uitgangspunt voor de nieuwe bebouwing.

Massaopbouw

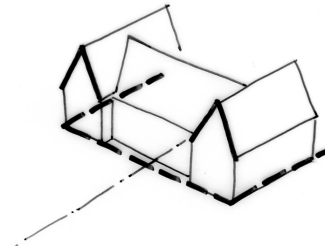
- Het gebouw is symmetrisch van opzet met zijbeuken.
- Het gebouw bestaat uit één hoofdmasse met de nadruk op de zijbeuken.
- Het middendeel van het gebouw heeft een langskap; de kap van de zijbeuken staat daar loodrecht op en is iets hoger dan de kap van het middendeel.
- Zijbeuken uitgevoerd met een (variant op) topgevel aan de voorzijde.
- Goothoogte van de zijgevels komt overeen met de goothoogte van de bestaande paviljoens.
- Hellingshoek en nokrichting van de kappen komen overeen met die van de oude paviljoens.
- De gebouwen staan op het maaiveld, zodat het gras door kan lopen tot het gebouw.

Architectonische uitwerking

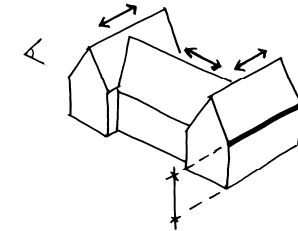
- De architectuur is eigentijds en benadrukt de contour van de massa.
- Buitenruimtes zijn opgenomen in de hoofdmasse.
- De architectonische uitwerking is zorgvuldig en tot in het detail afgewogen.
- Verbijzonderingen passen binnen het hoofdgebaar of komen daaruit voort.
- Subtiële afwisseling van horizontale en verticale geleiding.
- Privé buitenruimte zoals loggia, dakterras, patio of balkon in bouwvolume opnemen.
- Installaties worden uit het zicht gehouden.

Materialisering

- Overwegend baksteen in een terughoudende kleur, afgestemd op de oude bebouwing, eventueel met toevoeging van subtiële betonlijnen.
- Het doortrekken van het materiaal van het dak in de gevel is voorstelbaar.
- Donkergrijze pannen of leien voor het dak.

- Symmetrisch van opzet
- Rooilijnen conform bestaand
- Zijbeuken met topgevels

- Goothoogte, nokrichting en dakhelling conform bestaand

Referentiebeelden van een eigentijdse uitwerking van een in basis traditioneel bouwvolume

Bronnen

Bezoek aan Sancta Maria op 13 maart en 9 april 2009
Planoverleg met de Gemeente Noordwijk

Geraadpleegde informatie

- Studie parkzone Sancta Maria, d.d. 9 maart 2009
- Beeldkwaliteitplan
- Beeldregie, Welstandsparagraaf (Twan Jütte)
- Stedenbouwkundig programma van eisen d.d. 27 januari 2004 (Karres en Brands landschapsarchitecten)
- Cultuurhistorische inventarisatie d.d. 20 april 2009 (ir. R. Verweij)
- 'Weerspiegelingen van toen, 60 jaar Sancta Maria' (M. van Dort-Clements, 1988 - ISBN 90-9002005-5)